

ÀGORA
CULTURAL

La Trona

Un altre número de la revista d'Àgora Cultural. Curiosament, l'única revista cultural del país, un país amb un extensíssim nombre d'entitats en relació amb els seus habitants.

Unes entitats que, tot i les dificultats econòmiques, personals i humanes, tiren endavant la seva meritòria tasca de promoure i promocionar, en un entorn globalitzat i mediatitzat com el que ens acull, una cultura que, com tots sabem, no és un valor en alça.

Tot i això, Àgora segueix el seu camí sense canviar el seu objectiu tot i que la gent, l'entorn i el curs del temps passi.

Lídia Armengol i Vila

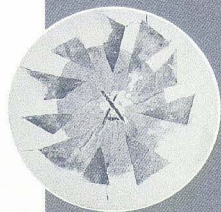
ÀGORA CULTURAL
Època I • Núm. 8 novembre 2007

Portada

Lidia Armengol i Vila

Foto: Servei Fotogràfic de Govern

**ÀGORA
CULTURAL**

Portada

Manuel Mas i Ribó

Foto: Servei Fotogràfic de Govern

Àgora Cultural agraeix les imatges cedides per l'Arxiu Nacional, fons SFG i fons FP, la família Armengol i Vila, la família Mas i Santuré, i a tots els autors de les fotografies i els articles deixats reproduir.

AQUESTA PUBLICACIÓ RESTA OBERTA A TOTS ELS SUGGERIMENTS I COL-LABORACIONS (MITJANÇANT OPINIONS, ARTICLES O D'ALTRES FORMES) DE TOTS ELS SEUS LECTORS. ACTUA COM A CONSELL DE REDACCIÓ DE LA REVISTA ÀGORA CULTURAL. PODEU ENVIAR ELS VOSTRES ESCRITS, DEGUDAMENT SIGNATS, A LA SEU SOCIAL DE L'ENTITAT, PER CORREU:

Centre Cultural La Llacuna, carrer Mossèn Cinto Verdaguer, 4. AD 500 - Andorra la Vella.

© ÀGORA CULTURAL

© Dels seus autors els escrits, imatges i fotografies

Govern d'Andorra

COMÚ DE LA PARRÒQUIA
DE CANILLO

Consell de redacció: Àgora Cultural
Secretariat: Centre de la Cultura Catalana
Disseny i maquetació: Pilar Monge
Producció gràfica: ARA Disseny®
Impressió: Impremta Envalira

DL: AND.714-2003

CENTRE DE LA CULTURA CATALANA

ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

ASSOCIACIÓ GRUP DE CREACIÓ - LA XARRANCA

ASSOCIACIÓ SOCIOCULTURAL AVERROES

CERCLE DE LES ARTS I DE LES LLETRES

CINECLUB DE LES VALLS

ESBART SANTA ANNA

FEDERACIÓ ANDORRANA DE FOTOGRAFIA

FUNDACIÓ AMICS DELS ORGUES DE LES VALLS D'ANDORRA

PROMODANSA

SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES

VELLES CASES ANDORRANES

SUMARI

HOMENATGE	3
LÍDIA ARMENGOL	4
MANUEL MAS	9
RECORD	15
POEMARI	16
JOVES ARTISTES	17
VIATGES	18
RETALLS	22
PAPIRUS	22
L'ODISSEA CULTURAL	23

Lídia Armengol i Manuel Mas, dos intel·lectuals en el pas final de la vella a la nova Andorra

Institut d'Estudis Andorrans a Perpinyà, 16/11/1976

Per Antoni Pol i Solé

Lídia Armengol i Vila i Manuel Mas i Ribó són les dues figures que es reconeixen en aquest número 8 de l'Àgora Cultural. Han estat meitat personatges i meitat personalitats per la seva dimensió personal i perquè ens varen deixar molt aviat, en el millor de la seva trajectòria vital, als 43 i 56 anys respectivament.

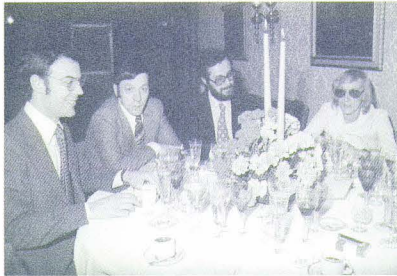
Els dos han estat pensadors per guiar en el pasatge que el país sencer ha fet en els últims anys de transició de la vella Andorra a la nova Andorra, que hi entra de ple a partir del 1993, any d'aprovació de la Constitució.

La seva contribució cultural ha estat fonamental. La Lídia Armengol va saber liderar com a historiadora i pedagoga l'assessoria pedagògica i el projecte sorprenent "d'andorranitzar Andorra", en paraules seves. I ho va fer participant personalment en la recerca històrica i la divulgació científica (amb diverses publicacions) i col·lectivament en la creació de l'Institut d'Estudis Andorrans, de la Universitat d'Estiu d'Andorra, del Comitè de Ciències Històriques, de l'Escola andorrana i d'altres.

A més d'assessora pedagògica fou secretària del comitè director de l'Institut d'Estudis Andorrans, directora de Cultura i Belles Arts del Govern i secretària general adjunta de la presència del Govern.

Conjuntament amb en Manuel Mas i l'Antoni Morell col·laborà en la transcripció del *Polítar Andorrà* i del *Manual Digest* i en l'elaboració del llibre *El Consell General (1682-1979)*.

IEA a Barcelona, 9/12/1979

En Manuel Mas, com a advocat, escriptor i periodista vocacional, va participar en la creació del diari *Poble Andorrà*, el 1974, amb Ricard Fiter i Antoni Sementé, on féu nombroses col·laboracions amb diversos pseudònims i publicà, el 1977, amb Antoni Morell i Jaume Bartumeu, l'*Estat Andorrà*. Va continuar escrivint en la revista *Andorra 7*, al *Diari d'Andorra* i al *Periòdic d'Andorra* fins al 1999; es comptabilitzen en tots aquests anys més de 370 col·laboracions. Participà amb diversos poemes en el llibre col·lectiu *Poemes per Andorra* (1981) i escriví un llibre sobre Agustí Bartra a Andorra dins Edicions Serra Airosa, en la qual també va estar implicat.

A més d'advocat i escriptor fou polític, després d'haver estat secretari de la Batllia, secretari general del Consell General, secretari general del Govern i secretari general tècnic de Turisme, a més de conseller general, ministre de Relacions Públiques, ambaixador i comissari nacional de les Expo de Lisboa i Hannover. Els dos es varen dedicar a obrir Andorra a l'exterior i retrobar l'andorranitat per a Andorra.

L'una, des de l'administració pública, creant i inspirant institucions bàsiques d'Estat per a l'andorranització del país i l'altre, creant i donant suport a mitjans de comunicació diaris, periòdics o editorials que han contribuït a normalitzar i andorranitzar l'Andorra oberta al món, en les seves noves coordenades. Als 16 i 6 anys, respectivament, de la seva mort val la pena recordar-los. |

Paraules de Lídia Armengol

Els Arxius Nacionals d'Andorra, 1976

[...] Els arxius nacionals d'un país són sense cap dubte un dels pilars, potser el més important, en els quals s'assenta la força i la personalitat del país i la identificació més profunda dels seus habitants. [...]

[...] Els andorrans en les seves recerques arxivístiques no pretenen trobar una justificació però sí una identificació; una identificació imprescindible per a assegurar el seu esdevenidor i que ha de sorgir obligatòriament el dia que desapareguin les tenebres llegendàries i tendencioses que envolten el nostre passat. Els andorrans som, en certa manera, orfes d'un passat llunyà, i adoptats per un passat recent. [...]

[...] l'andorranització de l'ensenyament va ésser un dels factors essencials que va promoure la creació dels Arxius Nacionals, [...]

La pena de mort a Andorra, segons el "Manual Digest", 1977

[...] Per sentiments d'humanitat i per esperit cristià hem de desitjar que la pena de mort ja no torni a ésser mai més aplicada a les nostres Valls, ni en cap altre indret del món.

Materials per una bibliografia d'Andorra, 1978

[...] L'absència d'un recull bibliogràfic sobre Andorra ha estat sempre el punt més conflictiu que s'ha plantejat a totes aquelles persones que han iniciat estudis sobre el Principat. [...]

[...] Per arribar a conèixer geogràficament el Principat d'Andorra cal un gran esforç físic; per arribar a comprendre la seva més pura essència i estimar-lo en cal un de molt més important. Cal admetre com a base de tota reflexió, que no és un vestigi d'un temps passat, salvaguardat de la destrucció del temps per unes muntanyes pirinenques, que no és una peça de museu del descobriment de la qual molts es volen atribuir la glòria; que no és quelcom d'irreal enmig del segle XX, sinó que cal afirmar que és quelcom que viu en una palesa realitat, amb una profunda i pròpia essència, amb una indiscutible personalitat i amb una entranyable resolució de sobreviure enmig del món modern sense haver, però, de rebutjar allò que defineix i caracteritza el seu peculiar estat: el coprincipat. [...]

Lídia Armengol vista de prop

Per Pere Caveró

[...] la reforma que demana Andorra no s'ha d'entendre com un refús total de la seva estructura constitucional actual, sinó com una adaptació de les institucions que pugui fer front i regir la realitat andorrana; una adaptació que estructuri, enforteixi i doni poders als òrgans institucionals eixits de la voluntat del poble, una reforma que tot i conservant l'estructura de Copríncipat –senyera de la nostra independència i llibertat– permeti als representants del poble de poder participar en la legislació, i així administrar millor la comunitat andorrana. [...]

La situació del català a Andorra, 1985

[...] Molts de vosaltres sabeu, i la resta fàcilment imagina, que una de les contusions més greus que afecta el nostre patrimoni cultural és la problemàtica situació de la nostra llengua oficial. [...]

[...] Amb tot, cal dir que els andorrans se senten cada dia més sensibilitzats per aquesta problemàtica i importants iniciatives, oficials i privades, aboquen grans esforços per situar el català en el lloc que, de llei, li pertoca. El programa d'andorranització de l'ensenyament iniciat l'any 1972, la creació de la biblioteca i dels arxius nacionals, la creació de l'Institut d'Estudis Andorrans, la formació d'adults, a títol personal o col·lectiu, amb col·laboració de les empreses, i, sobretot, la creació de l'Escola andorrana l'any 1982 són un bon exemple de les iniciatives oficials. L'acció de les editorials andorranes i d'algunes entitats culturals s'ha sumat també a l'esforç de normalització lingüística. Però els resultats són encara poc satisfactoris i insuficients per pal·liar la nostra irregular situació lingüística. [...]

[...] En l'àmbit social podem dir que el factor clau és la immigració massiva a Andorra de no-catalanoparlants. [...]

[...] L'expansió econòmica del Principat ha propiciat un creixement demogràfic amb característiques desconegudes gairebé arreu: l'enorme contingent humà provinent de la immigració ha ultrapassat, múltiples vegades, la població andorrana d'origen. [...]

[...] Acabaré manifestant que la fita que en realitat esdevé imprescindible assolir és la creació d'una infraestructura sòlida, que permeti una integració dels nuclis d'immigració i una presa de consciència lingüística autòctona, en definitiva el que cal és andorranitzar Andorra. [...]

Cases Andorranes, 1986

[...] La casa, espai mental i social, on set-cents anys d'història s'abracen amb el llarg i cadenciós caminar de les generacions, pot definir-se com un lloc privilegiat on s'harmonitzen l'espai territorial, els béns patrimonials i el llinatge. Unitat de base del sistema socioeconòmic tradicional, la importància de la casa es retrobava en el conjunt de les comunitats rurals pirinenques,

Notes biogràfiques de Lídia Armengol i Vila¹

[...] Lídia Armengol Vila neix a cal Farré, al barri antic d'Andorra la Vella, el 13 de setembre de 1948 i mor a Andorra la Vella el 26 de novembre de 1991. Cursa els estudis a Andorra i marxa a Perpinyà a fer el batxillerat (Lycée Jean Lurçat), títol que obté el 1968 a l'Acadèmia de Montpeller. Posteriorment ingressa a la facultat de Lletres de Tolosa de Llenguadoc, on obté la llicència en lletres, secció espanyol, l'any 1971. L'any següent aconsegueix la *maîtrise d'enseignement* de l'Acadèmia de Tolosa de Llenguadoc. L'any 1978 rep el *diplôme d'études approfondies* (DEA, diploma d'Estat). El 1984 demana una excedència professional (treballa al Govern) per realitzar un curs de demografia històrica a l'École d'Hautes Etudes de Sciences de Paris.

L'actuació de la Lídia Armengol es desenvolupa en els àmbits administratiu (educació i cultura), polític i en el camp històric. L'1 de març de 1973 ingressa a l'administració com a secretària del departament de Qüestions Socials del Consell General. El 6 de juny del mateix any és nomenada assessora pedagògica. El 1982 és nomenada directora de Cultura i Belles Arts del Govern Ribas. El Govern Pintat la nomena secretària general d'Educació i Cultura. El 1990 és nomenada secretària general i tècnica adjunta a Presidència en els àmbits "de l'organització administrativa i de les relacions exteriors" del Govern Ribas.

La història i la Lídia són el motiu central d'aquestes notes. La seva obra escrita reflecteix la situació de la història d'Andorra del moment i es desenvolupa en uns camps que, avui en dia, més enllà de les nostres fronteres, són objecte de discussió i de debat: la recerca històrica, la divulgació científica i la publicació de fonts. [...]

La recerca històrica es reflecteix en *La parròquia d'Ordino al segle XIX. Estudi demogràfic-històric; Els testaments eclesiàstics del segle XIX a la parròquia d'Andorra la Vella i Andorra... fa temps*. (1a i 2a sèrie).

La divulgació i la síntesi científica es manifesten a *Aproximació a la història d'Andorra*.

La publicació i l'elaboració de fonts abasta *Manual Digest any 1748 i Politar Andorrà any 1763* (publicació de fonts originals). *Una mostra del nostre llegat històric. 600 fets institucionals, econòmics i socials; Materials per una bibliografia d'Andorra; El Consell General. Recull cronològic dels patricis andorrans (1682-1979)* (elaboració de fonts). [...]

- Fou secretària general del comitè director de l'Institut d'Estudis Andorrans.

- Era membre del comitè de coordinació de la Comunitat de Treball dels Pirineus.

- Fou el motor dels encontres de la Trobada amb la Ciència. El primer, l'any 1985, amb el Cirit de Catalunya, els dos següents pròpiament andorrans. Aquestes tres experiències desembocaren en el Grup d'Estudis de Demografia Històrica, el qual, malauradament, no continuà la seva labor.

- Participà en la fundació del comitè andorrà de Ciències Històriques, del qual fou membre actiu i darrera presidenta.

- Era al darrere, en la primera etapa, dels anys 1982 a 1985, de la Universitat d'estiu, amb els temes *El segle XIII, La baixa edat mitjana, Fenòmens de desigualtats a partir del segle XIII i Fenòmens de desigualtats*. [...]

¹Extret de "Miscel·lània. A la Lídia Armengol Vila 1948-1991." Institut d'Estudis Andorrans – Govern d'Andorra, 1998.

En el sopar de l'Assessoria Pedagògica, 17/12/1979

Notes bibliogràfiques de Lídia Armengol i Vila²

Any 1974

Quadres sinòptics. Institucions andorranes. Assessoria Pedagògica del M. I. Consell General. Andorra. (Amb Antoni Morell i Mora)

Any 1975

"Aproximació als orígens històrics d'Andorra." *El Copríncipat d'Andorra*. Quart d'Andorra la Vella. Andorra. (pàg. 7-13)

Recull d'estadístiques escolars 1974-1975. Assessoria Pedagògica del M. I. Consell General. Andorra. (Amb Antoni Morell i Mora)

Informe sobre formació andorrana 1974. (Amb Antoni Morell i Mora)

Any 1976

"L'ensenyament a Andorra." *Bilingüisme i educació. 2n seminari*. Barcelona: Editorial Teide (pàg. 127-128). (Amb Antoni Morell i Mora)

"L'andorranització de l'ensenyament." *Bilingüisme i Educació. 2n seminari*. Barcelona: Editorial Teide (pàg. 131-134). (Amb Antoni Morell i Mora)

"Els Arxius Nacionals d'Andorra." *Quaderns d'Estudis Andorrans*, 1. Andorra: Cercle de les Arts i les Lletres de les Valls d'Andorra. (pàg. 107-112)

Resum de cronologia andorrana. Andorra: Assessoria Pedagògica del M. I. Consell General. (Amb Manuel Mas i Ribó i Antoni Morell i Mora)

"La pena de mort a Andorra, segons el 'Manual Digest'". *Quaderns d'Estudis Andorrans*, 2. Andorra: Cercle de les Arts i les Lletres de les Valls d'Andorra. (pàg. 49-63)

Any 1978

"Andorra... fa temps". (1a i 2a sèrie). *Terra Nostra*, 32. Prada, 1978. (pàg. 168 i mapa, 1874).

Institucions andorranes. Dossier Andorrans. Andorra. (pàg. 26 i 15 diapositives). (Amb Joan Becat i Rajaut i Martina Camiade)

[Centre de Perpinyà de l'Institut d'Estudis Andorrans], *Materials per una bibliografia d'Andorra.* Terra Nostra, França. (pàg. 106). (Amb Mònica Batlle i Ramon Gual)

Any 1979

El Consell General. Recull cronològic dels patricis andorrans (1682-1979). Andorra: Consell General. (pàg. 378). (Amb Manuel Mas i Ribó i Antoni Morell i Mora)

Any 1980

Els coprínceps i els seus serveis. Recull núm. 4, història. Andorra: Centre de Perpinyà de l'Institut d'Estudis Andorrans. (pàg. 27 i 15 diapositives). (Amb Joan Becat i Rajaut i Martina Camiade)

Any 1983

Aproximació a la història d'Andorra. Andorra: Centre de Perpinyà de l'Institut d'Estudis Andorrans. 1a edició (traduït al francès). (pàg. 45). (Amb Manuel Mas i Antoni Morell, introducció, notes i transcripció).

Polítar Andorrà any 1763. Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura. (pàg. 346). [Antoni Puig]

Any 1985

"Una mostra del nostre llegat històric. 600 fets institucionals, econòmics i socials". Col·lecció *històrica d'un poble*, 1. Andorra, editat per l'autora. (pàg. 159)

"Andorre, un peuple, une réalité." *Histoire et archéologie. Les dossiers*. Núm. 96, juliol-agost. Dijon: Histoire et Archéologie. (pàg. 86)

Any 1986

Cases andorranes. *Mil dos-cents sis noms*. Col·lecció *històrica d'un poble*, núm. 2. Andorra: editat per l'autora. (pàg. 93) GEDH [Grup d'Estudis de Demografia Històrica].

Any 1987

Manual *Digest any 1748*. Andorra: Consell General d'Andorra. (pàg. 536)

"La Parròquia d'Ordino al segle XIX. Estudi demogràfic-històric". Col·lecció *Quaderns d'Història*, 2. Andorra: Centre de Perpinyà de l'Institut d'Estudis Andorrans. (pàg. 151)

"Els testaments eclesiàstics del segle XIX a la parròquia d'Andorra la Vella". *Butlletí del CACH*, núm. 2. Comitè Andorrà de Ciències Històriques.

Any 1988

"La situació del català a Andorra." *Fenòmens de desigualtats*. *Annals de la 4a Universitat d'estiu*. Andorra, 85. Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura. (pàg. 375-379).

"L'ús del català en l'Administració andorrana." *El llenguatge administratiu: mètode i organització*. Actes de les II Jornades sobre l'establiment del llenguatge administratiu (Barcelona, setembre-octubre de 1986). Col·lecció *Materials*, núm. 10. Barcelona: Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya. (pàg. 35-38)

Comportaments socials i mentalitats col·lectives. Els llegats eclesiàstics andorrans del s. XIX. Andorra: Consell General. (pàg. 177) (Premi Principat d'Andorra 1988)

Informe tècnic sobre l'educació a Andorra. Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura. (Amb Roser Bastida i Areny, M. Eulàlia Geli i Capdevila i Mercè Segura i Serra)

Andorra paisatges oblidats: Heritatge, Orogènesi, Moments, Reflexió. (Amb Jaume Riba, Gerard Soutadé i Christiane Mateu)

Foto familiar a França amb els pares, Juanito i Modesta

Servei Fotogràfic de Govern

Any 1989

Aproximació a la història d'Andorra. Centre de Perpinyà de l'Institut d'Estudis Andorrans. (2a edició, traduït a l'anglès i al francès). (pàg. 97)

Any 1990

"Història d'Andorra". Andorra. Barcelona: Avui, 12 d'octubre de 1990. (Col·leccionable del diari *Avui*, pàg. 19-32)

Any 1991

"Les migracions andorranes al segle XIX", 5. *Els moviments migratoris a Andorra*. Andorra: Societat Andorrana de Ciències i Centre de Recerques i d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà (CREC). Col·lecció *Debat*, 2—Andorra: Editorial Maïà. (pàg. 21-24) [2a Diada Andorrana. Universitat Catalana d'Estiu. Prada de Conflent, agost de 1989.]

³Extret de "Miscel·lània. A la Lidia Armengol Vila 1948-1991." Institut d'Estudis Andorrans – Govern d'Andorra 1998 (segons el text base de Pere Cervera amb aportacions de la Biblioteca Nacional).

La Lidia Armengol vista de prop³

El 1988 Jean Devisse, professor d'història a la Universitat de París X, deia:

"Lidia Armengol Vila, des de fa anys, consagra la seva vida a una doble tasca, esgotadora i, ensems, fecunda. En el sentit

amb l'hostal en el país de Foix, amb l'hostau a Bigorra i Bearn i amb la *lar* al País Basc. [...]

[...] En el sistema tradicional, una de les característiques més importants de la casa era, indubtablement, la seva permanència. [...]

[...] Andorra és un bon exemple de la prepotència de la casa car, mentre que molts valors de la nostra societat tradicional han fugit davant el radical canvi d'ocupació del sòl, la casa resta afermada en la nostra configuració geogràfica i social. [...]

Comportaments socials i mentalitats col·lectives, 1987

[...] més enllà de l'herència historicocultural d'on emanen els costums i els comportaments sociològics, existeix un factor determinant per a la perpetuació dels grups socials: l'adaptació de l'home al medi. Això vol dir que l'organització econòmica i social d'una comunitat determinada es troba íntimament arrelada a la configuració de l'espai que l'envolta i que, consegüentment, condiciona la seva subsistència. La interdependència home-medi genera uns rigoroses pautes de conducta que, en el transcurs del temps, s'afaiçonen en un ventall de valors que vertebraven l'estructura socioeconòmica i transformen els usos consuetudinàries en preceptes intangibles. [...]

[...] si volem endinsar-nos en l'estudi de les mentalitats col·lectives, no són suficients els paràmetres aplicables arreu i a tothom, ja que qualsevol grup social, independentment del temps i de l'espai en els quals es mou, posseeix un codi de valors propis, al qual hom no pot accedir si no en coneix els més elementals significats. La dificultat rau en el fet que aquests significats, en arribar-nos des d'un llunyà passat, vehiculats per un llegat oral—sovint ben poc pletòric—, són freqüentment incomprensibles. [...]

[...] És evident que, en les mentalitats col·lectives, existeixen conceptes el significat dels quals neix de la intersecció entre el viscut i l'innat; és en la perfecta comunió de la realitat palpable i del sentir congènit on s'arrela la supervivència del grup social; és per la presència anònima d'uns valors personals que els valors col·lectius s'engrandeixen. [...]

Onze segles d'història, 1990

[...] Els grans espais comercials sorgeixen permanentment arreu. Però l'estatut jurídicopolític no segueix de bon tros aquesta evolució i resta captiu entre els murs edificats pels Pareatges fa set-cents anys. Des de l'any 1976, els andorrans demanen als coprínceps una reforma institucional. Fins ara, només han rebut algunes mutacions puntuals i insuficients que, sovint, més que una millora són un entrebanc en un escaquer polític on la relació de forces és complexa i està mal definida. [...]

Lidia Armengol

més noble d'aquest mot, és patriota: sent i fa compartir a altri l'originalitat cultural i la personalitat històrica del Principat. És per això que amb el seu dinamisme ha aconseguit imposar Andorra a l'atenció internacional i, avui, els andorrans poden valorar el que deuen a la seva labor.

Paral·lelament, Lidia Armengol –hàbil investigadora de les disciplines científiques més subtils, capaç de dur a terme anàlisis crítiques agudes– multiplica els treballs i les publicacions sobre els aspectes més diversos, en el transcurs del temps, d'aquesta especificitat andorrana que avui il·lustra. Aquesta darrera publicació n'anuncia moltes altres."

Jean Devisse

Deu anys després, i ja desapareguda, se'n va dir el següent:

[...] "volia crear un sistema andorrà d'ensenyament, per fer una Andorra més andorrana, recuperar arrels, i bastir així amb vint anys d'anticipació un dels pilars de la nostra futura independència."

[...] "Recuperar la nostra memòria i les nostres arrels era la seva dèria." [...]

Antoni Armengol i Aleix

[...] "Destacaria especialment la seva laboriositat i la seva capacitat organitzadora. Qualitats en les quals excel·lí d'una manera conspicua al llarg de tota una vida dedicada al servei del país" [...]

Cebrià Baraut i Obiols

[...] "Ella, abans que molta altra gent, tingué el sentit de l'Estat. Fou ella qui va saber fer veure a molts de nosaltres que el futur d'Andorra passava pel seu reconeixement en l'escenari internacional." [...]

Jaume Bartumeu i Cassany

[...] "Sura del record d'aquella última trobada una idea que la Lidia em va repetir sovint aquella tarda: no existeix el determinisme històric. Ella m'afirmava que de l'estudi de la història havia rebut la ratificació d'una idea essencial: el futur, lluny d'estar decidit, és sempre el regne de la llibertat, obert i insegur, i el seu motor essencial, és la voluntat lliure dels homes que han de protagonitzar la història." [...]

Isidre Bartumeu i Martínez

[...] "rememorem situacions i vivències que palesaven la seva forta tenacitat i el seu temperament sever, imbuït alhora d'un to humorístic que molts li desconeixien." [...]

Roser Bastida i Areny

[...] "s'inicià la meua col·laboració amb un grup d'universitaris andorrans que manifestava inquietuds i anhels per afirmar i desenvolupar el moviment cultural a les Valls. Naturalment, la Lidia Armengol formà i liderà un equip des del seu càrrec oficial" [...]

Carne Batlle i Gallart

[...] "un grande e indelebile ricordo ha lasciato in noi e in quanti hanno avuto il privilegio di conoscerla apprezzando-

En la inauguració del Centre d'Estudis Andorrans i Patrimoni, a la nova sala, el 29/12/1979 amb el Dr. Creus

ne bontà d'animo, intelligenza e temperamento comuni"

[...]

Carlo Birone

[...] "Qui a tot això pot afegir una formació sòlida i una capacitat de treball extraordinària acaba sobresortint i encapçalant els grans projectes" [...]

[...] "Lidia Armengol Vila, des de fa anys, consagra la seva vida a una doble tasca, esgotadora i, ensem, fecunda. En el sentit més noble d'aquest mot, és patriota: sent i fa compartir a altri l'originalitat cultural i la personalitat històrica del Principat. És per això que amb el seu dinamisme ha aconseguit imposar Andorra a l'atenció internacional" [...]

Jordi Cinca i Mateos

[...] "Lluitar per la realitat andorrana, envers i contra tot, ha estat una tasca dirigida quotidianament per la Lidia amb seguretat." [...]

William Danjon i Dieudonné

[...] "expressar l'admiració i l'afecte que sempre em va inspirar. [...] per la seva sòlida formació, per la seva lucidesa, per les seves conviccions, per la seva gran energia i, sobretot, per la seva voluntat de transformar el present i de construir una Andorra que fos més fidel a les seves arrels, més ella mateixa i alhora, i per això mateix, capaç d'establir lligams fermes de col·laboració amb els altres territoris de llengua catalana."

Carles Duarte i Montserrat

[...] "La Lidia, com a historiadora que era, havia comprès que el futur d'Andorra, la nostra pròpia supervivència, passava pel nostre reconeixement internacional." [...]

[...] "La Lidia va treballar sense descans des de l'inici de les negociacions i dels treballs preparatoris fins a arribar a la signatura del protocol de creació de la CTP l'any 1983 a Bordeus. No en va tenir prou amb això, sinó que calia ser més actius. Treballadora incansable va formar part de la comissió

de treball de Cultura i a partir d'aquí fou l'ànima de la creació del Centre de Trobada de Cultures Pirinenques. Qualsevol cosa era poc perquè Andorra pogués ser coneguda i respectada més enllà de les nostres fronteres."

"Ja iniciat el procés constituent calia portar a terme qualsevol acció que pogués anar encaminada que Andorra fos reconeguda internacionalment, que els Estats veïns ens respectessin i a donar la imatge de país seriós i en concert amb el món occidental. Potser hi ha coses que no es van entendre gaire al seu moment; així el decret del Govern que prohibia la importació/exportació i les relacions financeres amb l'Iraq i Kuwait l'agost de 1990 podia semblar fora de lloc, però en realitat només passava de manifest el que en la part expositiva d'aquell decret ja es deia: el Principat d'Andorra reconeixia l'ordre internacional admes i se solidaritzava amb totes aquelles manifestacions que poguessin consolidar i enfortir la cooperació internacional dintre d'un àmbit d'igualtat i de solidaritat entre tots els estats. En aquell moment la Lidia era secretària general tècnica adjunta a la Presidència." [...]

Rosa Ferrer i Obiols

[...] "Historienne plutôt portée vers les problèmes démographiques ou ethnologiques, Lydie Armengol, en raison des fonctions qu'elle occupa dans le domaine de l'Éducation et de la Culture, fut appelée à élargir ses centres d'intérêt et à prendre en compte tout ce qui, de près ou de loin, touchait au passé, au présent, sinon au devenir de l'Andorre. Sa rencontre avec la préhistoire fut, je crois, fortuite. Le développement souhaité de la recherche dans le cadre de l'Institut d'Études Andorranes, l'amena à diversifier les programmes des travaux initialement envisagés." [...]

[...] "elle me semblait surtout soucieuse de faire passer au plus vite vers un public élargi le résultat de nos recherches. Ainsi me demanda-t-elle très tôt de réaliser, à l'attention des enseignants et des scolaires, deux séries de diapositives accompagnées de livrets explicatifs destinés à mieux faire connaître les méthodes de l'investigation préhistorique, leur application au terrain andorran et le bilan des acquis scientifiques." [...]

(...) "S'imposa alors l'idée d'un numéro spécial d'une revue archéologique à forte diffusion. Notre choix se porta sur Archeologia." [...]

"Lydie Armengol profita de cette occasion pour rédiger une sorte de postface dans laquelle perçait son impatience de voir l'Andorre occuper, sur la scène internationale, une position à la hauteur de ses espérances." (...)

Jean Guilaine

[...] "varem parlar de la Lidia, del seu caràcter, de la seva sensibilitat amagada sota una forta protecció d'energica autoritat, del seu mal dissimulat afecte per la seva família, de la seva increïble capacitat de treball i de les ganes de fer país". [...]

Eudald Guillaumet i Anton

[...] "Per a ella, aquest coneixement del passat no havia de quedar limitat per l'erudició, ella volia utilitzar-lo com a punt

Foto de la família Armengol i Vila al Comú d'Andorra la Vella

Lídia Armengol vista de prop

d'embranchada cap al futur, com a projecció cultural de les noves generacions, cap a la consolidació d'un nou país, d'una nova Andorra."

[...] "el que la Lídia realment volia era un atlas històric general d'Andorra, des de la prehistòria fins als nostres dies. Volia un atlas com a eina per a l'escola però que no fos només un manual escolar, de manera que el públic en general pogués conèixer l'evolució històrica d'Andorra." [...]
Victor Hurtado i Cuevas

"El microestat és el paradigma geopolític més contundent si hom relaciona comunitat i Estat." [...]

[...] "En la meua manera de veure-ho, subscriu la tesi que tota comunitat petita, per petita que sigui, interessada pel seu desenvolupament i la consolidació local es caracteritza per tenir una dosi extraordinària d'internacionalitat" [...]

[...] "la fesomia d'una petita comunitat ve regulada per unes pressions de caràcter extern (supracomunitàries) i d'unes sinergies locals (intracomunitàries)." [...]

[...] "L'Estat andorrà és per mi un clar exemple del que subscriu. [...] que permet tractar Andorra com un estat normal, immers dins els mecanismes complexos que avui dominen, com són mundialització, globalització, interdependència, nacionalisme, identitat i poder local. S'han d'acabar, doncs, els treballs i els estudis sobre Andorra que d'una o altra manera tractin la realitat andorrana com a cas únic, excepcional i incomparable. Calen estudis i recerques que facilitin el coneixement del fet andorrà com a Estat en constant adaptació i adequació a les exigències del proper segle XXI. En definitiva, unes recerques que mostrin l'Estat andorrà regit per la coexistència del fet local i el fet internacional."

[...] "la fesomia d'una petita comunitat es caracteritza pel desenvolupament d'unes sinergies locals (intracomunitàries); [...] neixen sovint a l'entorn de grups reduïts de persones, o responen fins i tot a iniciatives individuals. [...] generades per la pròpia debilitat demogràfica". [...]

[...] "Analtzant la bibliografia andorrana dels darrers vint anys un nom sobresurt entre tots, el de la Lídia Armengol i Vila." [...]

[...] "els seus treballs combinen i harmonitzen localisme i internacionalisme de forma gairebé natural. A les seves recerques sobre demografia històrica s'han d'afegir les dedicades a la internalització d'Andorra. La Lídia Armengol ha estat el punt germinal dels estudis locals i ha contribuït a la projecció internacional de la seva comunitat en totes les seves propostes, accions i actituds. Ha col·laborat a la consolidació del sistema educatiu andorrà des dels primers cursos de primària fins als universitaris. Ha desenvolupat i vitalitzat la relació regional i ha participat activament en el reconeixement internacional d'Andorra quan el Principat encara patia d'una mala interpretació de les seves particularitats politicoinstitucionals." [...]

[...] "Que no es perdin els grans potencials individuals i grups de què la comunitat andorrana disposa." [...]

Lluís Mallart i Casamajor

"In memoriam"

[...] Jo tinc una mort petita,
meva, ben meva, que és.

Va irrompre a deshora
Per desfigurar el pas del temps.

Joan Ramon Marina i Amat

[...] "Vaig recordar moltes converses amb la Lídia, en les quals ella mantenia amb claredat i calor uns objectius de país..." [...]

[...] "I aquell nucli unificador o el fil conductor era sempre el mateix: promoure la identitat cultural i política d'Andorra, que estimava apassionadament." [...]

Nemesi Marqués i Oste

[...] "dues vessants del seu caràcter, traduïdes en treball i generositat, foren els dos solcs que varen guiar, mentre va viure, la seva intensa activitat." [...]

[...] "generacions futures d'andorrans et reconeixeran la

tasca que vas dur a terme en la defensa i la consolidació de la nostra identitat." [...]

Josep Marsal i Riba

[...] "C'est là que j'ai pu concrètement apprécier cet enthousiasme et cette finesse que l'on trouve chez ceux qui, tournés vers l'avenir, la modernité, les nécessaires réformes qu'impose l'évolution des sociétés, savent puiser leur force dans l'attachement à leur terre, à son peuple, ses valeurs, ses traditions, et à la scrupuleuse analyse de son histoire." [...]

[...] "Sérieuse donc, mais seulement au sens de l'efficacité car Lydie était empreinte de jovialité, elle aimait et savait rire (...) ce trait de caractère, était celui qui semblait le mieux correspondre à son formidable dynamisme, tout comme son humour, volontiers décapant d'ailleurs, pouvait révéler sa vivacité d'esprit." [...]

Michel Martzluft

[...] La Lídia treballava com era ella, al natural. Amb convicció, amb vehemència, amb voluntat de ferro, sense horaris, impregnada d'il·lusió i d'un profund sentit de la responsabilitat. Sabia el que duia entre mans i quins eren els resultats que cercava. Eren uns objectius que suraven més enllà dels aspectes particulars i s'endinsaven plenament en l'àmbit nacional. Era fàcil feinejar al seu costat, perquè era la guspira expressiva, entre espontània i dissenyada fins al més insignificant detall, del camí que calia recórrer." [...]

[...] "I, amb l'alè energètic de l'Institut d'Estudis Andorrans

forjat, amb les seves seus a Barcelona i a Perpinyà, va anar creant sense cap defallença, sense desordre, sense cap esclatxa al desànim, la que seria la seva gran obra, que perdurà després de nosaltres i d'ella mateixa, que ens va dir adéu massa aviat" [...]

[...] "L'Escola andorrana era aquell somni tendrament acaronat que en una època semblava impossible, per les dificultats que s'havien de superar. I només es podia edificar amb tenacitat, amb la persistència que s'està construint un òrgan necessari i que el nostre país hi tenia tot el dret. Horitzons nítids per ofegar veus interessades, apaivagar intencions no sempre prou clares, destriar el gra de la palla, vèncer incomprendions. I la Lídia a cada minut estava a punt amb els seus arguments, amb dicció amable gairebé en cada moviment, però dures quan l'ocasió així ho exigia, per anar seguint el pas d'una cursa amb etapes aspres i en la qual cada dia, però, s'acostava més i més a la meta final." [...]

[...] "Sempre lleial, amb l'oferta sincera de fer el que calia per aportar la seva contribució per dur una comesa a bon port, solidària, infatigable. I per damunt de tot, aquella llum incessant en la seva mirada i en el seu somriure, aquell mot de coratge en els dubtes, aquella audaç inspiració quan es requeria una empena estimulante per passar un toll."

"La Lídia fou en tot moment una mà segura i ferma, franca i autèntica." [...]

Manuel Mas i Ribó

[...] "Per la junta de Qüestions Socials anava i venia una mica el pols del país. L'assessoria n'era la caixa de ressonància. El

Lídia Armengol

Per Èrica i Ester Armengol

Quan ens van dir que escrivíssim unes línies sobre la nostra tieta i padrina de bateig no sabíem ben bé com enfocar l'escrit, ja que la seva presència va tenir una gran influència, tant en l'esfera familiar com en tota la societat andorrana. Nosaltres dues, tot i que teníem 7 i 6 anys quan ens va deixar, el mes de novembre de 1991, sempre hem tingut present el seu record, ja fos gràcies a la nostra memòria, però sobretot gràcies al que ens han anat explicant els padrins, pares i la resta de l'entorn.

En recordem la seva companyia, la seva energia, la seva intel·ligència i, sobretot, les seves ganes de fer-nos aprendre i la seva passió pel desenvolupament del país. D'aquí deriva l'Escola andorrana, aquesta escola de pionera formació en la qual la nostra tieta va posar totes les seves forces, juntament amb altres andorrans i andorranes, perquè el país tingués el seu propi centre d'ensenyament. Actualment és l'escola amb més estudiants de tot el país, i estem segures que n'estaria orgullosa si ho pogués veure.

També li agradaria veure que Andorra té una Constitució, ja que ella va lluitar perquè visquéssim en un país democràtic on tothom tingués els mateixos drets.

És difícil resumir en quatre línies tot el que va representar la seva vida, i malgrat que fou curta, ens va deixar una sèrie de relats sobre la història d'Andorra dels quals gaudirem nosaltres i les futures generacions.

En la trobada dels dos coprínceps, Valéry Giscard d'Estaing i Joan Martí i Alanís, a Andorra la Vella el 16/10/1978

Calones, l'àgora. Creïem en una nova Andorra. El pensament ens deia que un nou futur era no només possible, sinó fins i tot necessari. Dies i nits de projectes, propòsits, dissenys i objectius. Infinitos diagnòstics, tots ells intents per aclarir i superar el *maestar de la cultura*."

[...] També Andorra s'ha organitzat amb l'objectiu de multiplicar artificialment les necessitats i els desigs. Dels de fora i dels de dins. La dinàmica del consum ens fa substituir el ser pel tenir." [...]

[...] "Quan tot just Andorra començava a ser moderna, se'n torna postmoderna. Desencant i melangia." [...]

[...] "Sembla que al final de segle tornem a viure una nova fase d'individualisme tancat."

[...] "El viu i deixa viure s'ha convertit en joc, esteticisme, en indiferència pura. Sembla que res no es pot fer amb la pròpia llibertat ni amb la pròpia raó, instal·lats en el sentiment i en la *insostenible lleugeresa de l'ésser*."

Joan Massa i Sarrado

"Lídia, una cap veritable"

Charles Marty-Meifren

[...] "sur les qualités exceptionnelles de Lidia, c'est à dire son ouverture d'esprit, ces connaissances étendues, la

volonté de servir, un talent remarquable d'organisation, une extraordinaire disponibilité d'accueil. Toutes ces qualités expliquant combien les semaines d'études organisées par elle ont été des succès contribuant à situer Andorre dans le mouvement scientifique international."

Michel Mollat

[...] "Ho dic perquè modestament vull contribuir a la veritat, a la certesa dels qui, com la Lidia Armengol, han contribuït a crear l'Andorra moderna, tranquil·la, equilibrada, lúcida, a l'entorn del passat, del present i del futur, amb voluntat d'empremta, sense assassinar la història." [...]

[...] "només vull contribuir a la veritat històrica d'una persona entranyable que ha deixat petjada històrica." [...]

Antoni Morell i Mora

[...] "La Lidia va establir els fonaments del que serà el projecte cultural i d'andorranització del Principat durant molts anys." [...]

Amadeu Peritbò i Juan

[...] "No obstant això, he de dir que, des de bon principi, ja em van impressionar, a més de la seva gran capacitat de treball, tres aspectes del seu caràcter: sabia sempre el que

volia; era constant en el fet d'intentar assolir els objectius que es proposava; era pacient i extremament discreta i, per damunt de tot, era fidel." [...]

Oscar Ribas i Reig

[...] "Si hagués de resumir en una paraula el record que tinc de la Lidia, diria que va ser una persona apassionada. Era coneguda sobretot per la seva tossudesca, de vegades fins i tot per la seva intransigència. Però aquests trets del seu caràcter, lluny de ser un defecte o una rêmora per als qui l'envoltaven, eren precioses virtuts que constituïen els senyals inequívocs del seu compromís amb uns ideals ben clars: aquells que tenen per únic nord la lluita diària per fer avançar el país." [...]

Roc Rossell i Dolcet

[...] "Era una gran patriota fins i tot jo diria que nacionalista, si això significa estimar amb passió el seu país. Algunes vegades la seva espontaneïtat i el seu impuls li donaven un aire un xic contestatari, poc conformista, reaccionant immediatament a tot excés de normes imposades i oposant-se amb força al restabliment de realitats ja depassades.

Aquest temperament i aquesta força de voluntat dissimulaven un cor sensible, atent a totes les dificultats que afectaven el seu entorn o el país." [...]

Eduard Rosell i Pujal

[...] "una dona lluitadora, treballadora, metòdica i ordenada, defensora de la igualtat, dels drets i les llibertats de les persones, i també patriota" [...]

Mercè Segura i Serra

[...] "No puc fer una vaga memòria del passat sense deixar de pensar en aquesta gran dona, del que ha fet per la gent d'Andorra i de la petjada que ha contribuït a marcar el futur del país." [...]

Josep Maria Troguet i Ribes

[...] "em permet recordar la Lidia com una mena de pitonissa, perquè moltes de les previsions s'estan realitzant, i malauradament no és aquí per poder ajudar a prevenir els errors que, com és legítim, s'estan fent." [...]

Antoni Ubach i Mortés

[...] "quan una família queda desmembrada d'un ésser humà és una pèrdua que ens acompanya tota la vida; quan en una petita societat com la nostra desapareix un dels seus ciutadans que ha demostrat la seva vàlua, he de confessar-vos que sóc dels que pensa que tots hi perdem de manera important; no obstant això, aquest fet ens permet de poder viure i gaudir d'una escala de valors més humana que en les grans societats."

[...] "al seu costat vaig ser testimoni de la seva vàlua personal i professional, em permetia ser particip d'alguns dels seus somnis i d'aquesta vocació de treballar per Andorra, ja que tenia la virtut de contagiar-la a les persones del seu entorn." [...]

Josep Maria Ubach i Bernada

[...] "Era una dona d'idees clares i rigoroses, que s'expressava amb tenacitat i fermesa."

Joan Vilà i Valentí

[...] "Lídia Armengol m'avait impressionné par son humanisme, son bon sens, son réalisme, son énergie, son dynamisme et encore davantage par sa volonté de faire de l'Andorre ce qu'elle est devenue" [...]

Philippe Wolff

³Extret de "Miscel·lània. A la Lidia Armengol Vila 1948-1991". Institut d'Estudis Andorrans – Govern d'Andorra, 1998.

Amb l'equip de l'Assessoria Pedagògica el 17/12/1979

Manuel Mas

Biografia de Manuel Mas i Ribó

Va néixer a Sant Julià de Lòria el 26 de febrer de 1946 i és llicencià en dret per la Universitat de Barcelona. Va ser redactor d'una revista esportiva de Barcelona i col·laborà en diverses publicacions diàries o setmanals de Catalunya, com la desapareguda revista *Tele/Estel*.

Ocupà funcions oficials com a secretari adjunt del batlle episcopal, secretari general del Consell General i a la secretaria general del Govern. Va col·laborar en publicacions com *Poble Andorrà*, *Andorra 7*, *Diari d'Andorra* i el *Periòdic d'Andorra*, i en algunes de catalanes. Publicà *l'Estat Andorrà* juntament amb Jaume Bartumeu i Antoni Morell (Andorra, 1977); *El Consell General (1682-1979)*, amb Lídia Armengol i Antoni Morell (Andorra, 1979), i la transcripció de *Polítar Andorrà*, també en col·laboració amb Lídia Armengol i Antoni Morell (Andorra, 1983). Aquesta darrera obra va ser guardonada amb el premi literari Andorra 700 anys dotat pel Consell General en la Nit Literària andorrana de l'any 1978. En l'antologia poètica *Poemes per Andorra*, editada pel comú d'Andorra la Vella (1981), s'inclouen algunes composi-

Amb l'esposa, Anna Santuré, i les filles

A la Passa de Sant Julià

A Berlín

Amb les seves filles, Elena i Anna

Amb Miquel Martí i Pol

cions seves.

Va participar en la posada en marxa del diari *Poble Andorrà* l'any 1974 i en l'editorial Serra Airosa.

Va ser comissari de les exposicions culturals de Lisboa (1998) i Hannover (2000).

A més d'advocat, que va exercir des del 1976 en despatx propi, va ser polític: conseller general els anys 1994-1995, ministre de Relacions Exteriors el 1997 i ambaixador a la Santa Seu (des de 1998) i a Irlanda (des de 1999) fins a la seva mort, el 30 de juliol de 2001.

Elegia per a un viatger

Amb els síndics Julià Reig i Antoni Aleix (Foto: F. Peig)

Per Antoni Morell
Setembre de 2007

Es fa difícil, i ahora trencadís, lligar records, ensurts, situacions, comentaris, llargues converses fins a l'extenuació. També obrir fronteres conjuntament, assumir pors individualment o solidària, curtes i/o molt curtes disputes, entusiasmes conviscuts, dèries encetades, possibles estratges amb altres persones que, després, seguiren senderons shakespearians. Ai! És tremolós parlar d'una persona, de Manuel Mas i Ribó (com a ell li agradava signar), que per a mi, avui, és ben present.

Sí, pel fet que jo sóc un xic deixeble d'Heràclit, aquell pensador grec que deia que tot era un camí sense retorn, sempre diferent, igual i divers. Com Luciano Pavarotti, la veu recentment enregistrada en un altre espai i en un altre temps, de nom Luciano, no *Tutto*, com una senyora *endiumenjada* l'anomenava, sembla que en una de les seves poques actuacions a Barcelona. "Tutto", "Tutto", bramava la *culta* andorrana, a la fi de la representació. El seu company de platea o de llotja li suggerí a cau d'orella: "Escolta, escolta, que es diu Luciano, Luciano." I ella, tota senyora, li respongué: "Doncs, escolta, es diu Tutto, perquè jo he comprat un DVD seu que hi diu *Tutto Pavarotti*."

Doncs bé, més enllà d'aquesta anècdota festiva i humana, Pavarotti també era herecletà, com jo. I deia, sovint, que el nostre pas per la vida està fet de dues ribes d'un estret o ample riu: d'una, en sortim (naixem) i a l'altra, hi amarem (la mort). Entre l'una i l'altra, les aigües baixen, baixen i passen coses, més o menys importants. I és així!

Dic tot això perquè vaig conèixer Manuel Mas els anys 1973-74 del segle passat. Ell havia estudiat dret, havia estat secretari de la Batllia episcopal, amb el batlle Canturri i opositava per a secretari del Consell General. Era, Manuel Mas, sobretot persona de Sant Julià, i més que furibund del Barça que qualsevol individu. Ell

Amb el síndic Julià Reig, la Lídia Armengol i l'Antoni Morell

era barcelonista, de pela, pila. De l'època en què el Barça no era un pur negoci. Com El Corte Inglés o el Caprabo, si volen.

Això sí, ple de dèries, d'il·lusions, d'entusiasmes, d'un andorranisme vital..., el Manuel Mas i Ribó.

Jo en aquell moment era secretari de la Sindicatura General i assessor pedagògic, amb la Lídia Armengol, del Consell General. Recordo, novament, que eren els anys setanta del segle passat.

Aleshores hi havia en el si del Consell General una pugna entre els anomenats *pro-Reig* i els *contra-Reig*. He de dir que eren pugnes, a Déu gràcies, molt diferents de les actuals, si és que ara hi ha pugnes, o més aviat ara hi ha batalles cruentes, per què...? Eren temps de persones i d'idees, sense insults, mots grollers i fotocòpies del pitjor dels nostres costats fronterers. Eren temps, a més, de modèsties, humilitats i voluntats d'aprendre lletra i humanitat.

Eren síndics generals Julià Reig i Marc Vila. L'opositor a Manuel Mas era Marc Forné (el futur cap de Govern), que treballava al departament de Serveis Públics (així se'n deia), comandat

en l'àmbit administratiu per Lluís Montanya. Les votacions del Consell General foren favorables a Manuel Mas. Cal dir que Manuel Mas era molt amic de Ricard Fiter, amb qui havien ressuscitat la segona versió de *Poble Andorrà*... Un *Poble Andorrà* estrany, com sempre ho són les resurreccions...

Vull dir, ara ja, que escric de memòria, perquè així ho he decidit, i no voldria que la memòria humanística fos torpedinada per alguna ínfima incorrecció cronològica. Tant se val!

Des d'allí, iniciarem –des dels respectius càrrecs i responsabilitats– el que Joan Massa ha qualificat de *generació romàntica*. Per què? Amb la inqüestionable presència de Marc Vila, avui gairebé desaparegut –o no?–; Lídia Armengol, Manuel Mas i jo mateix. Sense oblidar, en altres espais, una presència per a mi inesborrable: Amadeu Rossell i Ubach. Ai! Sorgiren coses d'aquesta mena de triumvirat: la transcripció del *Polítar Andorrà*, amb la subsegüent publicació per part del Consell General. També, *El Consell General (1962-1979)*.

Amb Jaume Bartumeu, sí, un *llibret* important pel que significava en aquells anys: *L'Estat An-*

dorrà, l'any 1977, no sempre ben vist aleshores, i més tenint en compte que dos dels signants ocupaven un càrrec d'alta responsabilitat en l'organigrama institucional del país; i l'altre era el Jaume Bartumeu. Però ja ho veuen, entre els uns i els altres, i altres i altres..., Andorra avui és un estat plenament reconegut. I moltes altres i altres coses, i errors, certament, també.

I admiració per Sergi Mas i Ray Charles, i elerrat, el Nicola di Bari, a l'entorn dels festivals de Meritxell. I estreta cooperació amb Joan Massa, Nemesi Marqués, Charles Marty-Meiffren. I el Dr. Badosa, i el Dr. Ramon Viñas, i el Dr. Puig i Ferriol...

Eren els anys –físicament, l'any 1975, i després el 1978– en què s'inicià la reforma de les institucions andorranes. I no cal oblidar-ho. Som un país que, ràpidament, oblida...

Manuel Mas entrelligà amb mi, de manera immerescuda per part meua, un esparaver net i resistent d'amistat, respecte i llibertat. Amb ell, amb l'Anna, i amb els seus pares i família de la Gran Via de Barcelona.

Ai! Caps de setmana a Barcelona a veure, aleshores sí, després jo, mai més..., el Barça, a la llotja, amb el vell Manolo, el vell fuster, i el seu cunyat, pare avui de l'advocat Isaac Pérez. Ja eren èpoques de Maradona. Ell sempre fou fan del Reixach, dels de casa.

Per cert, aquí voldria ressenyar no pas una anècdota, però sí una realitat. Es va encaparrar a escriure i publicar un retrat humà del futbolista Carles Reixach, per qui sentia una dèria especial. En aquell moment, el futbolista tenia un comerç d'articles esportius amb aquell altre noi, alt, espigat, fill de Palafrugell, el Martí Filo-sia. El comerç estava plaçat al carrer Laforja (sí no m'erro) amb Muntaner. Allí ens vam desplaçar els dos. Després ell, el Manuel, engionà

Sortint de Casa de la Vall amb l'Antoni Morell

un bon manuscrit. El vaig llegir. No n'he sabut mai més res... Anna, el tens?

He parlat ja de Marc Vila. No voldria oblidar l'Antoni Aleix Santuró. Un home bo, de gran humanitat: l'Estanislau Sangrà, síndic general. L'Eduard Rossell, el Julià Reig (gran home d'Estat), l'entrançable per a mi Dot Martí, el Tavi d'Escaldes, el Magí Maestre. El nostre amic Gerard Sasplugas: per cert, què se n'ha fet?

Després, és clar, Roma (el famós concordat, audiències papals, morts de papes...) i els 700 anys dels Pareatges, amb consellers generals; el primer Govern d'Andorra; l'Andorra 7, amb el Marc Forné, el Toni Sementé, l'Amadeu Nadal; el primer Govern d'Andorra, el compromís inalienable amb l'Oscar Ribas. La dimissió del primer Govern, i amb ell, la dels dos secretaris generals, funcionaris, de manera voluntària...

Després, el vianant, els dos vianants, tot servant estretes brúixoles, les mateixes però amb senderons diferents, per a la fi, sens dubte, arribar (un dia o un altre: qui primer no importava) a la mateixa riba, la segona, la del mestre Heràclit.

Penso que, potser, en els darrers anys del viatge –però qui sóc jo?– errà amb els companys de viatge. Però així és la història dels éssers excel·lents: la d'errar. Per altra part, sense traïdors no hi hauria innocents!

Manuel Mas era –és– una persona (no dic pas individu) al camp del Barça, a la política, a l'advocacia o com a representant d'Andorra. És curiós, malgrat la seva configuració i la seva estructura morfològica, era més un pícnic que un astènic. Vull dir que era i és un vitalista, estimava i adorava la vida. Sensible, emocionable i suggeridor. Li agradava gairebé tot el que a ell li semblava autèntic. A voltes, jo li deia: "Manuel...". I, compungit, responia: "Tens raó..., són uns xoriços; me cago en l'ou!"

Dèria per viatjar, per Andorra, per la veritable amistat...; patidor fins a l'extenuació. També de llàgrima fàcil, signe d'entrançable persona humana.

I, això sí, les nenes (ai, Anna i Elena) i l'Anna, i (no es creguin, com a persona intel·ligent i sen-cera) amb pocs amics...

També he de dir que s'engolia la por, perquè com tot home sensible, tenia por. Només els brètols diuen que no en tenen, de por. I a la primera es caguen a les calces, o depressions fictícies.

També era una persona d'ímpetus que després controlava. Potser amb estrictes excepcions: el que es referia a Andorra, al Barça, a Sant Julià de Lòria, a la família, i, a la fi, descobrí els tres o quatre amics. La resta, falòrnies...

També era un home que plorava. I això és bo. Ai dels que no ploren!

També era el contrari de l'home superb. Del que es mira a l'espill i es diu –els altres, l'ignoren absolutament, fins i tot el befen– que és el millor, que sense ell res no seria res, que és el millor en tot. I que si no li reconeixen les seves virtuts, pobres...! N'hi ha, n'hi ha que es llepen les seves vacuitats. Per tant, malgrat l'ímpetu,

Nemesi Marqués, Manuel Mas, Carles Kinder, Antoni Morell, Marc Vila i Joan Massa

com a persona intel·ligent el Manuel Mas demanava opinions, suggeriments, recollia altres missatges. Fill, com altres, de la modèstia i de la humilitat d'Andorra.

També era –és– home que tenia el seu celler particular i personal: records, llibres, objectes..., tot el que es referia a Andorra. Tenia clar, teníem clar, que Andorra era Andorra. I que malgrat haver nascut i estat criat a Barcelona, era andorrà, i, d'ací, la possibilitat de ser, potser, algun dia, una mena de fita universal.

Es creuà en el seu camí una persona, Òscar Ribas, amb la qual potser, malgrat els meus esforços absurds i puerils, no entrelligaren massa esparvers profunds, com jo els tenia... O sí, i jo no ho vaig saber mai. O sí ho vaig comprendre i vaig callar, fins avui? Però, en definitiva, jo romanc, avui, amb honor enorme parlant de Manuel Mas. També ho podria fer de l'Òscar Ribas, però tal volta ell no ho necessita...

A voltes, parlàvem dels qui no havien llegit Pla, o Shakespeare, o Homer, o Dant, o Juli Cèsar, i

Abraçant el Dr. Creus vora de Casa de la Vall

comentàvem una frase en francès que algú, un dia, etzibà: "Et sans connaître les classiques grecs on ne peut être ni politicien, ni orateur, ni diplomate." Rèiem, i a la fi, a escala d'Andorra, pensàvem, que *quod natura non dat salmantica non prestat*. És a dir, ens interessava a totes aquelles persones (no gaires, no creguin!), avui les millors traspassades, altres *desaparegudes en combat*, la veu del poble savi, la veu dels vells, la veu de la terra. No la veu de grups (en aquell moment no hi havia els anomenats partits), sinó la veu real, sensible, magnífica del poble, del poble andorrà, assenyat, lliure, esforçat, treballador, disciplinat, anònim o representatiu. Però, és clar, calia vertebrar la famosa andorranització que ha donat estructura a l'Escola andorrana. Amb la Lidia Armengol això va ser una realitat. Ara s'hi sumen o s'hi afegixen tots, la qual cosa és diferent. Ai! Ell també –polièdric!–, fou un bon periodista, ràpid, llampant. Li encantava escriure. Per això,

Articles de Manel Mas

Al Poble Andorrà ("Roda el món") amb pseudònim *Nel·lo* o fora de la secció com a *Nèstor de Julià, N., OT, S. Gener, Mann i Ernest Codina*.

1974

William L. Calley
El senyor Charlot
El tango de Maria Estela
Falset i el seu castell
Adéu, Vittorio
El Barça i Montserrat
L'Ebre tema de polèmica
President Kennedy, present!
Melina torna a Grècia
El pobre Negus
L'original Dalí
Renata Tebalcti al Palau
Lajos Zilahy
En record del mestre Pau Casals
Victor Mora
La fira del pessebre
L'escàndol del Sr. Mills
Cessarà Kissinger?
Joan Capri, torna
Marilyn
La infància i l'Unicef
La loteria
El senyor Burton
Agustí Montal
Marlon Brando i els indis
Rockefeller
L'home dels dos cors
Felicitació de Nadal
El tabac
Els sants innocents
Cinc-cents anys
A menjar els raïms

1975

La Trinca i la botifarra
Sir Charles Chaplin

Josep Pla
Avui, Sant Julià
El senyor Onassis
Llivia
La grip
Liza
Preocupa l'Índia
L'apotecari d'Andorra
Avui Sant Antoni
Una campiona de Liechtenstein
Lyndon B. Johnson
Papa "copitos"
El doctor Robert
La senyera
La noia del banc
Mossèn Xirinchachs
Rugby
Liz Taylor
Nixon vol tornar
La samba brasilera
Els sants dels uns i dels altres
Hussein
Garraf
El xa compra accions
L'any 1433 els coprínceps atorguen la defensa per advocat i procurador
Julià Huxley
Robatori de quadres a Itàlia
Els bars de Barcelona
007
Joaquim Arana
El president i el cinema
Per tu
Els milions de la reina
El príncep Carles
La Scala de Milà
Parlar en català
El record dels Beatles
El plor de l'alcalde
Monument a Pau Casals
Wounded Knee

Raimon torna al Palau
El mocador de l'alcalde
Josep
Jacqueline
Jesucrist Superstar
Les coses del submarí
El cinema d'abans
Castellans
El promès de la Miss
Pasqua
Els cent dies de Poble Andorrà
Els barcelonins a Perpinyà
Bicicletes
L'assassí serà decapitat
Sopant amb el cinema
La pena de mort
Lon Nol
Amunt!
La fi de la verola
Aznavour
Calley, la víctima
El record de Luther King
Josephine Baker
Sis mil dones
Llibres i futbol
Augment a Anglaterra
Joan Miró
Ahr, segon aniversari de la mort de Picaso
Sant Jordi una diada popular
Frustració blaugrana
La violència dels marits
Montserrat i la sardana
Aliments acolorits
Actualitat a Lurdes
Títol universitari
Gerald Ford i John Kennedy
Canòlic
Pius XII
Sant Pere de Roda
Avery Brundage
Pitigüilli

L'academicisme de la higiene
Giscard: un any
Tradicció a Sant Julià
La clavicula d'Alain Colas
Stonehouse i el tipisme anglès
Societat de consum
Tot el diner del món a Mònaco
Miss Andorra
Anem a Canòlich
De Canòlich Verge Santa, ampareu vostres devots
La Sra. Barnard
Diferències regionals
El record d'Artur Rubinstein
Georges Melies
Robert Kennedy
La fira de Barcelona
L'Alguer
Carolina
Una àvia romàntica
Medicaments inútils
Cosa del temps
En les vacances alerta!
Charlie Rivel és... Pep Andreu
Festa major a Soldeu
Però qui se'n recorda de Jean Clau-de Killy?
Empat trist
Carnaval a Màlaga
Homenatge popular al rector de Vallfogona
Ha mort un amic: Robert Lleixa
Only Cruyff
La trilogia de Faust
Als dotze anys de la mort de Kennedy
La correspondència entre Maragall i Unamuno
El diari de cada dia
Barça, l'esperit de fe popular

1976

El Barça sanciona Sotil
La barretina, tu i jo
Una decepció anomenada Petra
La Guillermina i el Barça
Dedicatòria
Blaugrana Cruyff
L'humanitat d'un mite: Marilyn
A l'Andorra 7 ("Imatge i paraula") amb signatura pròpia.

1983

Mites i símbols a la plaça del Poble Andorrà en la novel·la d'Annibal o sòc marxista leninista
Nèstor Lujan desmitifica el civet d'isard
Jack Lemmon
Setanta anys de Salvador Espriu
El meu Barça
Gentelman David Niven
Carolina (lletra a una coneguda desconeguda)
Els déus de l'estadi
Ingrid per sempre
Diàlegs d'avui
Torna el James Bond
La senyora Taylor
Nelson l'astut
L'intel·lectual Menoltti
The Graduate
Falòrnies per un guió absurd
Kennedy, vint anys d'un mite
La soldat Krystal
Cary Grant, l'etern seductor
Humphrey, anem?
Serrat, idol multigeneracional
El mestre Joan Miró
Estudiant de literatura

Amb Anton Carrera
(Foto: J. Clarà)

Amb Sergi Mas a Aixovall

conèixer Espriu, Bartra, Anna Murià, Calders, Estellés... fou un impacte per a ell. Serra Airoso en va ser un gresol important. Va escriure el llibre *Agustí Bartra a Andorra*, editat per Serra Airoso l'any 1983.

En els darrers anys, després de la sortida voluntària del primer Govern, potser no va saber discernir o escoltar qui era amic, conegut o pista de ball. O qui era només conegut de darrera cantonada. Jo m'ho mirava de lluny i de prop. Parlo, certament, només en l'àmbit individual d'ell, no en l'àmbit oficial. Fou ministre, excel·lent ambaixador davant la Santa Seu... Després...

Després, continua, segur el viatge de mai no acabar, Manuel.

Penso que era un home bo. Penso que era un andorrà bo. Penso que era un andorrà modest, no superb. Per això, potser, segur, salvarà els segles...

Aquesta meva modesta elegia per al viatger Manuel Mas; aquest tendre i honest cant d'amistat només podia acabar amb mots del nostre, d'ell i meu, respectat Salvador Espriu quan diu, en el cant XXV de *La pell de brau*:

Direm la veritat, sense repòs,
per l'honor de servir, sota els peus de tots.
Detestem els grans ventres, els grans mots,

la indecent pareneria de l'or,
les cartes mal donades de la sort,
el fum espès d'encens al poderós.
És ara vil el poble de senyors,
s'ajup en el seu odi com un gos,
lladra de lluny, de prop admet bastó,
enllà del fang segueix camins de mort.

Amb la cançó bastim en la foscor
altes parets de somni, a recer d'aquest
torb.

Ve per la nit remor de moltes fonts:
anem tancant les portes a la por.

Si!

Al *Diari d'Andorra* ("La Seca, la Meca i...") amb signatura pròpia.

1991

Croàcia
Giscard d'Estaing
El factor humà
Noms per al bateig
El senyor Mitterrand
Europa
La qüestia
Prohibit fumar
El sentit de l'idioma
Sant Petersburg
La solució a tots els mals?
Els jesuïtes de mossèn Ballarín
Gibraltar
Boxa a Canillo
1992

1992

Gene Tierney
Tants reis tantes parròquies
L'estil electoral
Salvar la independència i la identitat
La competència de Perpinyà
Bush i Gorbàtxov
Neu i brutícia
Sota mínims
A on anem?
Reunió secreta
Pancartes al carrer
Li Peng
Endevinalla
No, Gràcies
Montesquieu
La grua
Desencís
Els altres drets
La decisió
Imaginació
Porta a porta
La pàgina en blanc
Una "altra Andorra"

Fergie
Andorra sense neu
Vocabulari
Interpretacions
La democràcia insuficient
El cas belga
Ràdio i televisió
Comissions del poble
Intoxicació
Multes
Regals
Cortesies per als turistes
La cimera de la terra
Cosobirania europea
Dinamarca
Relativitat
Amenança als Alps
Ara, els Jocs
La caixa de Pandora
Inquietuds
Conclusions
Equilibri
El pacte modern
Oracles de futur
Joc ras
Cues que porten cua
"Primum vivere"
És més fàcil ...
Contraindicacions
La dimensió desconeguda
Ironies del destí
El "Tebeo"
Al pa, vi i al vi, pa
L'honor a la deriva
Mantenir l'equilibri
La pantomima
Escepticisme
Comparacions
L'embut
Incògnites

1993

Emoció

Noves perspectives
Representativitat dubtosa
Hamlet
Bromes, no
14 de maig
El paradís perdut
Compte enrere
Sacrifici
Aprendre la lliçó
Reflexió
Som un estat
Quina Andorra?
Una història de la Núria
Farses

Al *Periòdic d'Andorra* ("Apunts")
amb signatura pròpia

1997

Nadal
Averanys de mal auguri
Porcíoles
Andorra francófona
OMT
Kipling i Andorra
Federació de petits estats
El romànic andorrà
Sinistres
Mútua complicitat
Coprínceps
Albert Celades
Universitat d'estiu
Andorra a Jaca
Cel d'agost
Jaume (Jacques Chirac)
De vos
Arriba el "torn"
El paisatge d'Andorra
La finestra tancada
El temps
Parlar l'andorrà
Lionel Jospin
Canòlich

Parlar català
Control de passaports a Frankfurt
Cirís trencats
Sherlock Holmes a Andorra
Societat civil
Andorra de Cameron

1998

Innocentades
Toponímia
Menjar pa
Una exposició imprescindible
Afirma Tabucchi
L'hotel Mirador
Carrota
Johan Cruyff
Amadeu
Lliberies
Com ens ho farem
Lisboa
Vampirs
La guia Michelin
Les cent millors novel·les
Sintra
Futbol
André Gide i Andorra
Egipte
La nit de Sant Joan
Platja de xocolata
Mina Celentano
Crònica de Lisboa
D'aquí a l'eternitat
A ritme de Gershwin
Hemingway
El Barça campió
Maleïda circulació
Kim Bassinger
El 23-F a Andorra
Cinc anys de constitució
Conspiracions
Mossèn Jaume
Glenn torna a l'espai
El bisbe Benlloch

Un any

Les fotografies de Jaume Riba
Sant Sebastià
Mayor Zaragoza

1999

El museu del llibre
El llac d'Engolasters
Selecció de futbol
Qüestió de colors
Toni
Andorra, capital París
Pep Coll i l'Alsina Graells
Carta al corrector
El cinturó de seguretat
El confetti del "canard"
Trenta anys de lluna
Pedro Solbes
Tristaina
San Marino
Sense exercici
Eudald Guillaumet
El garatge modern
Carabiners d'Andorra
Felipe González
Romy Schneider
Embossos
Futbol violent
Llibres
Opulència
Giscard d'Estaing
Debat polític
Coprínceps d'Andorra
Pas de vianants
Comunicacions
Miquel Martí i Pol
Futbol nacional
Kubala i Andorra
Frenar el progrés
Laberint d'ombres
Promoció turística
Loteria

La porta de Manuel Mas

Per Joan Massa
Setembre de 2007

Escric aquestes ratlles amb la música i la veu de Pavarotti, present aquests dies en tots els mitjans de comunicació: "Tramontate, stelle! All'alba vincerò! vincerò! vincerò!", canta al final de l'ària *Nessun dorma*, absolutament convençut d'arribar a la princesa Turandot.

El bon amic Manuel Mas també va vèncer, a l'alba. A l'alba d'una nova Andorra.

Vaig conèixer el Manuel a mitjan dels 70, quan arribo a Andorra buscant feina. Amb molt poc temps, amb altres, ja entrà a formar part del meu paisatge espiritual, de la meva íntima geografia andorrana, amb la Casa de la Vall, el Calones, ca la Claret, l'assessoria pedagògica, els arxius... Edificis, rostres i contorns precisats i fixats ja des de llavors per no perdre'm. I com tots sabeu, el paisatge de l'esperit i l'espai es fonen amb les persones que els donen sentit. El Manuel gravà un sentit, fixà un camí en la memòria i, ara, quan el recordo, em dona encara una posterior coherència als records dispersos. No pretenc ara pelar la ceba, fulla per fulla i capa per capa, a la manera de Günter Grass. No tinc temps ni espai i em courien els ulls. A més, el record ara d'un record, és encara i només un record?

El Manuel va ser per a mi una porta, un pas, una entrada que, en travessar-la, en el moment en què s'obria vaig descobrir que ho feia cap a fora i que jo ja era a dins de l'univers on volia entrar. Fent meu aquell *ubi bene ibi patria* de Ciceró, romàntics tots, vaig iniciar un camí que encara dura: Andorra a la recerca d'un relat, d'un projecte plausible d'il·lusió realitzable a

la societat andorrana, d'una reforma que cohesionés voluntats, d'un relat que, mirant des del *Manual Digest*, conquerís el futur... És a dir, modernitzar Andorra, posar-la al mapa, mantenir la diferència d'Andorra com a nació, tenir sobirania i autogovern, fer-ne un Estat.

Passant la porta, passant d'Espanya a Andorra, a final de la dictadura de Franco, amb el Manuel Mas em vaig retrobar amb el relat, l'ambició, l'energia, la credibilitat i la voluntat de construir un país millor, amb passió i intel·ligència.

Són aquestes ratlles, estimat lector i estimat Manuel, un explícit agraïment i reconeixement a la teva profunda vocació política i ciutadana, un autèntic *zoon politikón*, en expressió aristotèlica. Per això deia que vas vèncer a l'alba d'una nova Andorra.

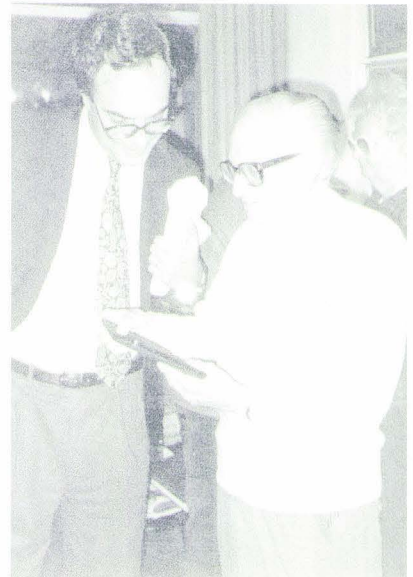
Però, *nessun dorma*, que ningú dormi. A 14 anys ja de la Constitució, cal tornar a posar el relat en primer terme, replantejar els objectius d'aquesta nova Andorra, renovar i revisar el discurs, fer una anàlisi encertada i compartida, *sine ira et studio*, com aconsellava Tàcit. Solament amb consens es pot coincidir en el diagnòstic de l'actual situació andorrana i pactar –una vegada més– les bases d'un acord de fons, ara centrat en les qüestions econòmiques i socials. Que uns i altres abandonin el tacticisme. El futur d'Andorra es juga ara en el terreny de l'economia i ja no en la reforma de les institucions.

La porta, Manuel, continua batent cap a fora. |

Amb Anna Murià i
Agustí Bartra
(Foto: Servei fotogràfic
de Govern)

Amb José Luis López Vázquez

Amb Pere Calders

En la trobada dels Coprínceps, a Sant Julià de Lòria el 1978 (Foto: Joan Clarà)

Amb Ray Charles

Llibres

Fèlix Peig (1917-2007), la pèrdua d'una mirada discreta però precisa

Per Antoni Pol i Solé

Ens ha deixat en Fèlix Peig, fotògraf i premi Àgora Cultural 2006, i amb ell hem perdut una mirada discreta però precisa.

La seva obra, concentrada en la fotografia del detall, ens presenta una visió acurada de l'objecte retratat que procura en tot moment, i més enllà del document històric, de la composició, del paisatge, de la bellesa i de la poesia, oferir una preciosa i detallada informació.

Ja siguin fotografies de persones i activitats, de pobles, de fets concrets o de paisatges, la riquesa dels aspectes que s'hi troben continguts és excepcional, fins i tot quan ens mostra el detall dels espais buits.

Els seus primers plans o els intermedis ofereixen una completa i variada informació que se'ns mostra com a document detallat i exhaustiu sobre l'element retratat.

Aquesta atracció pel detall que se'ns presenta més enllà del necessari i suficient document fotogràfic porta fins i tot una càrrega expressi-

Foto APS

va simbòlica i irònica, subtil de percebre per diversa i alternativa.

Si bé hem perdut irremediament un fotògraf del detall i una persona detallista en la seva

sensibilitat i bonhomia, hem guanyat per sempre un personatge per al record i la memòria d'Andorra amb la seva generosa qualitat personal i fotogràfica.

De ira

Enfonsar dins el terror
la rella de Roma,
la somera bastida,
ran del primer solc
i menar-lo ben dret,
estrenyent amb la mà ferma
les regne de cuiro,
vinclé umbilical
entre tu i la bèstia,
que t'empeny
cap a sembrar...

Pegar la primera
investida a la pedra,
brandant cisell i maça
perquè en brosti
un bust i miques,
flors com estels fugisseres...

D'una raconera avinent
a la banyera plena,
veure agafar amb tendresa
el coltell que per a tu

Meró ha esmolat
com un revós
amb aspre toska
i veure fer
la primera ginya
en perpendicular
al teu canell...
sentir la coïssor
fresquíssima, de tall net,
la línia roja
que va cercant la fulla
dins la tebior
de l'aigua,
tenyida de boira...
ensumar el sabnitre,
l'olor agre
que desprèn
llumy de Còrdova
la teva sang.

Ara els consoles
Com abans em saludaves,
Sense mirar-me.
A la distància m'abstrets
dins una caixa,
els ulls tancats
tot sol i magre.

Andreu Escales

"Onades d'hivern", SC Edicions

Les ones de la mar
són un taquígraf
de les ratlles de vent.
Les paraules de quèrn
són taquígraf
de les ones de l mar.

Secret

Ha extret amb bisturi la paraula
del cor de l'inuit que li venia darrera,
anés on anés per protegir-lo.
Li ha agafat la destrala,
I ha obert una esclatxa
En la soca d'una alzina.
Ha dipositat la paraula dintre,
en l'ànima de l'arbre.
Ha clos amb fang la ferida
i s'ha assegut als seus peus.
Que ploqui encara espera.

Jo i altres poemes

Em limita la pell
On s'hi eixuga la sang,
El rotlo de vidre
On l'aire s'hi adorm.

En gratar el crit el cor
i descomparèixer temps i lloc,
encarnar uns mots sols,
una imatge: ser riu de ser
dins el sol, viscera del Segre, or,
cami líquid, pas lleu al fustam
entre els lladrics de l'ona correntsós.
Ser aigua i en ella confiar,
senyora calba i capissera,
forassenyada i cara de pera,
flexible i elegant,
infatigable, impertinent dansaire.

Compra i ven,
oh, santa Seu.
Alts ven els cels,
barata compra
la més jove carn.

Seduiria Déu
si fore tan animal
d'existir.

Cal-
bós muet
d'esca-
rabats
de cuina.
Ni mosca
per executar,
ni virons
per absoldre.

LXXXIX o L'esfinx de Paul Delvaux

La lluna líquefacta es vessa blanca
a borbolls sobre el teu tòrax
de Venus de Milo en topless.
La teua pell pren un to de cera,
mòrbid.

Em fa por tocar-te i sentir-te freda,
metamorfosada en estàtua de sal.
Em fa por morir tot sol devora tu.
La lluna líquefacta es vessa blanca
a borbolls sobre el teu tòrax
Fregar-te la pell amb la mirada
és ja un afront digne de Prometeu.
O és bo de fer robar-li el foc
al marbre?

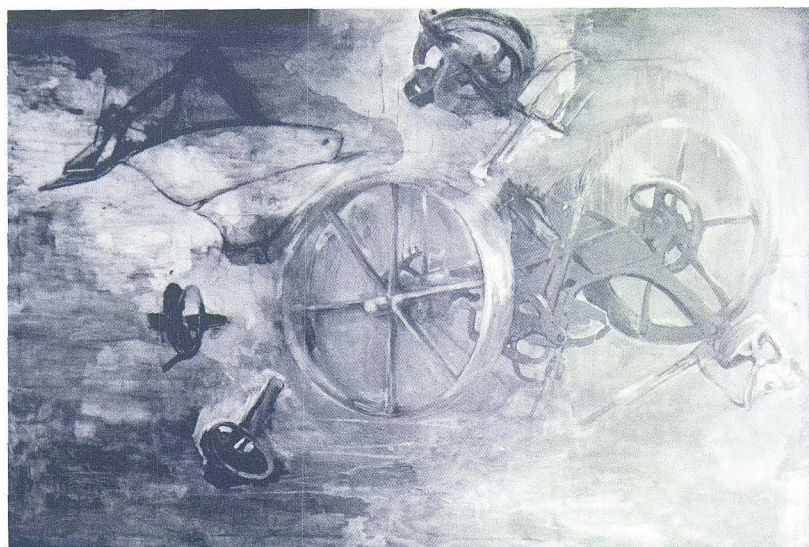
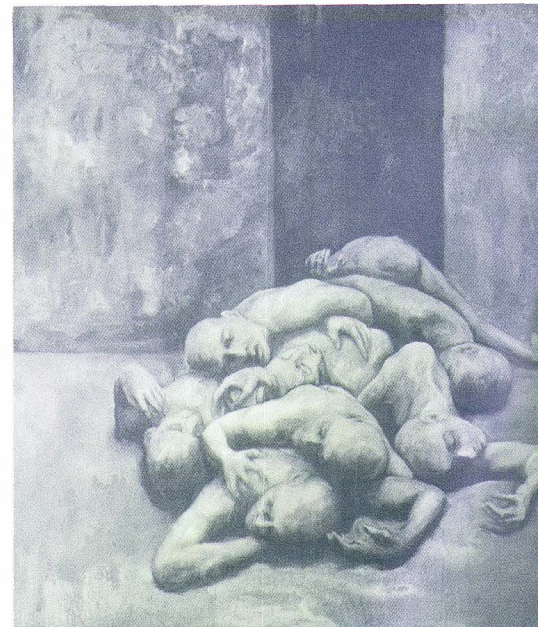
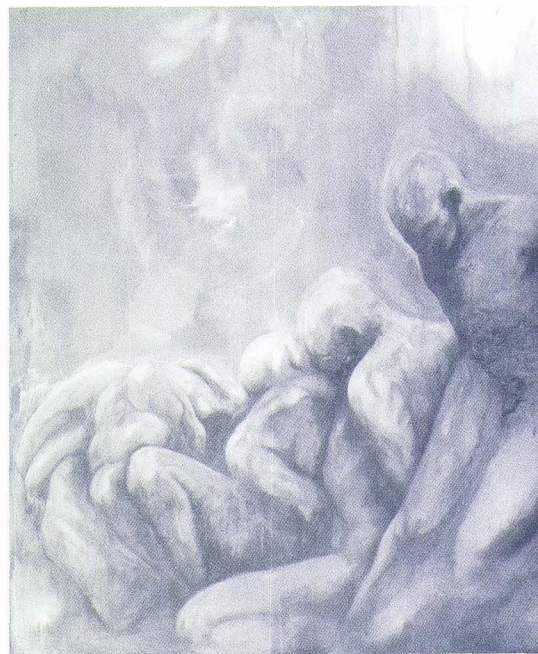
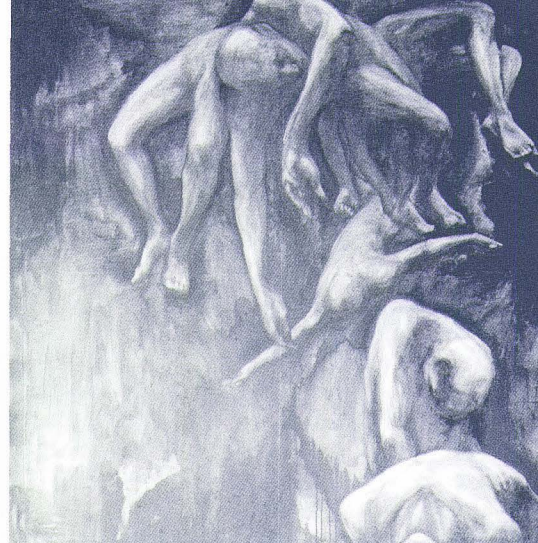
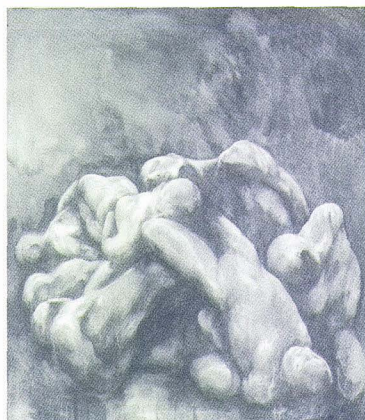
Arnau Pérez i Orobitg

Es tracta de quadres de gran format –tots exce-
deixen el metre i mig de base– i són fets en tèc-
nica mixta, però principalment acrílics molt
aiguats. Els de tema figuratiu humà són una
sèrie titulada *hàlits o somorts*; els altres dos
són de la sèrie de silencis.

Obres d'atmosfera eminentment fosca i tragi-
coastera, amb temàtica a l'entorn de la violèn-
cia encarnada en el seu silenci postrer.

Cerco dins el bagatge estès fora dels marcs de
les obres que em són més representatives uni-
versos estètics d'autor. Busco enllà, de cert,
Durer, Holbein, Goya, Odilon Redon i tants
altres, testimonis de l'estètica prenyada d'i-
matges consanguínies amb mi, de l'home íntim
amb els instints que obvien el judici en la violèn-
cia formal. Pinto, dibuixo i modelo perquè em
fascina el complex cultural de la humanitat, els
seus orígens i les seves quimeres futures. Jo
només vull fer-me'n conscient qüestionant-
m'ho tot amb el meu prisma evadit de moral
postura.

Acciono: amb les tècniques només obtinc
impressions del prisma. Treballar em val en l'art
per obtenir fidelitat amb els conceptes que
visiono. |

Vies ferrades de Canillo

Per Joan Boix

Al Roc del Quer de Canillo es concentren la major part de les vies ferrades d'Andorra. S'hi troben quatre vies molt ben equipades i dues vies entre ferrada i escalada, al més pur estil de les ferrata que es poden trobar als Alps. El nivell de dificultat és divers, des de ferrades com la canal de Mora, idònies per iniciar-se en aquesta activitat, fins a més tècniques, com les de Racons i del Roc del Quer, que ofereixen passos atlètics i trams més aeris i desplomats, alhora que unes magnífiques vistes de Canillo. A segona línia de la paret principal del Roc del Quer hi ha la ferrada de la canal del Grau, en la qual des d'algun dels trams es pot contemplar el santuari de Meritxell o travessar d'una paret a l'altra per mitjà d'un pont tibetà. Si a més a més es volen experimentar sensacions similars a les que ens proporciona l'escalada, hi ha dues vies, situades entre la canal del Grau i la de Racons, que es troben únicament equipades amb el cable de la línia de vida, cosa que ens obliga a superar el desnivell per mitjà exclusiu de les preses naturals que ens ofereix la paret.

Pont tibetà

Ferrada de la canal del Grau

Meritxell des de la ferrada

Vista del recorregut amb gent

Pont tibetà des de dalt

CANAL DEL GRAU

DESNIVELL: 90 m

RECORREGUT: 350 m

ORIENTACIÓ: oest-est

APROXIMACIÓ: 20 minuts pel camí del Grau des del coll de Montaup i en sentit descendent; 25 minuts pel camí del Grau des de la carretera general en sentit ascendent (referència al rètol amb el núm. 5 i unes escales).

TORNADA: de 20 a 30 minuts pel camí del Grau; entre 45 minuts i 1 hora pels ràpels.

DIFICULTAT: D

HORARI VIA: 1 hora

ACCÉS: vegeu aproximació

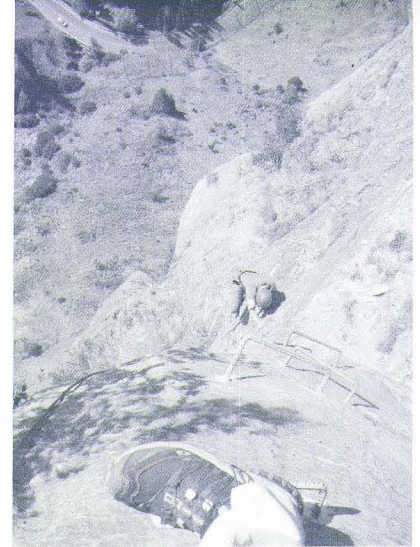

A la sortida d'un tram vertical

A punt d'entrar al tram desplomat

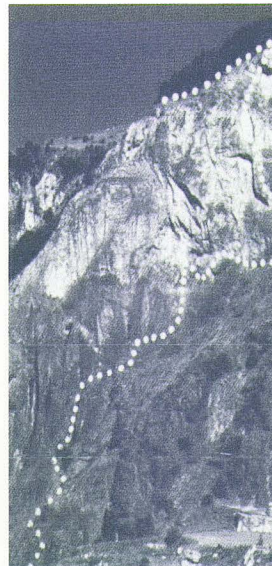

Avançant per un tram de grapes

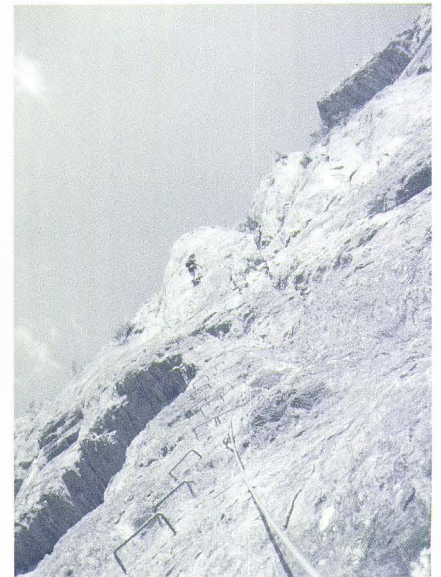
Ferrada de Racons

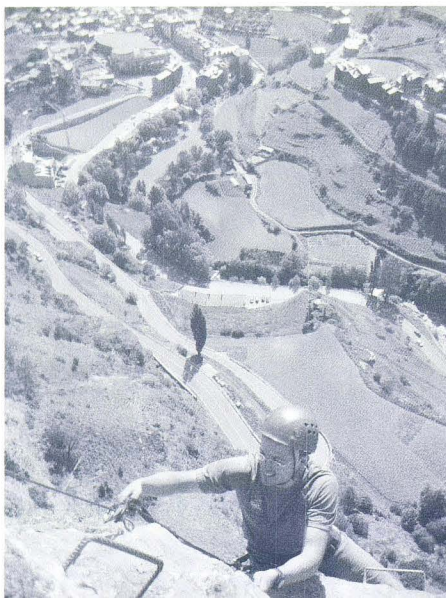
Pas atlètic sota uns sostres de la paret

Vista aèria de Canillo des de la ferrada de Racons

Superant un tram desplomat de la ferrada

RACONS

DESNIVELL: 300 m
RECORREGUT: 400 m
ORIENTACIÓ: sud-est
APROXIMACIÓ: immediata; 10 minuts si es vol des de Canillo
TORNADA: 35 minuts pel camí del Grau; 1 hora pels ràpels
DIFICULTAT: D+
HORARI VIA: 1 h -1h 15'
ACCÉS: per la carretera de Canillo-Encamp INICI: a uns 400 m en direcció a Encamp veureu un revolt a mà dreta molt marcat; hi ha de referència unes proteccions metàl·liques.

Vista des de dalt

Traça de les grapes de la via ferrada del Roc del Quer

Vista aèria de Canillo des de la ferrada del Roc del Quer

Ferrada del Roc del Quer

Vista general de la paret del Roc del Quer

Tram vertical amb desplom a la ferrada del Roc del Quer

Vista aèria de la carretera de Canillo

ROC DEL QUER

DESNIVELL: 350 m

RECORREGUT: 460 m

ORIENTACIÓ: sud-est

APROXIMACIÓ: immediata; 15 minuts si es vol des de Canillo.

TORNADA: de 30 a 40 minuts pel corriol

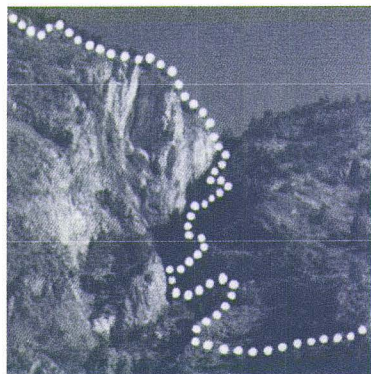
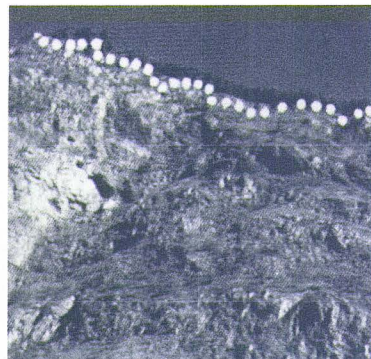
DIFICULTAT: D- / D+

HORARI VIA: 1 h 45' aproximadament

ACCÉS: per la carretera de Canillo a Ordino

Canal de Mora

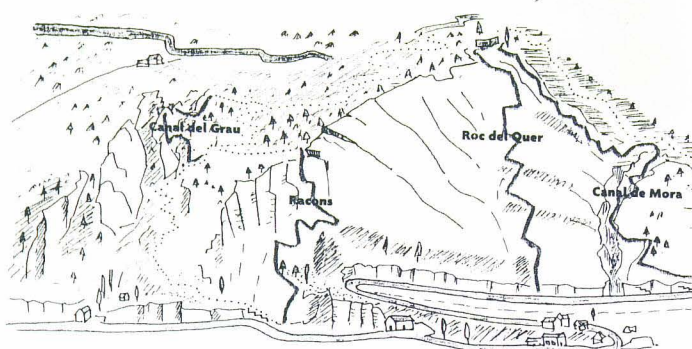

Ferrada de la canal de Mora

Enfilant la paret dins la canal de Mora

Superant la paret amb grapes

CANAL DE MORA

DESNIVELL: 325 m

RECORREGUT: 1.000 m

ORIENTACIÓ: sud-est

APROXIMACIÓ: 15 minuts si s'hi va des de Canillo

TORNADA: de 30 a 40 minuts

DIFICULTAT: PD

HORARI VIA: 1 h 30'

ACCÉS: per la carretera de Canillo a Ordino a 1 km de l'inici

Diada de Sant Jordi

Litografia i cartell per Sant Jordi 2007 de l'Àgora Cultural

Parada d'Àgora Cultural per St. Jordi a la plaça de Les Arcades d'Andorra la Vella

Maria Sánchez, Maria Domingo, Arnau Colominas i Teresa Cabanes

L'artista Daina Prat amb la litografia

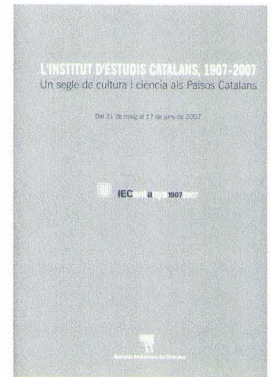
Àngels Mach, Teresa Cabanes, Teresa Ventura, Juli Minoves i Emili Puig

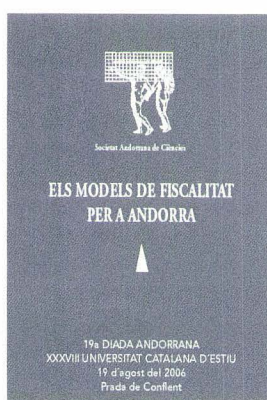
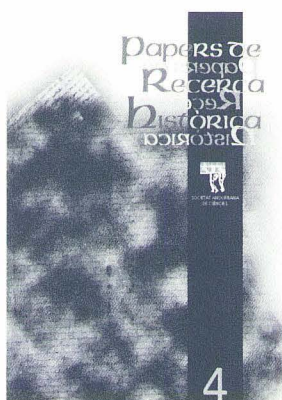
Centenari de l'Institut d'Estudis Catalans

Exposició al claustre dels Miralls al Santuari de Meritxell (juny 2007), amb la col·laboració del Ministeri del Portaveu, Cultura i Ensenyament Superior i el Comú de Canillo, i promoguda per la SAC.

En la inauguració: Salvador Giner, Juli Minoves, Mònica Bonell i Àngels Mach

PAPIRUS

Setembre

Cineclub, els dimecres (CCVA)

Octubre

Presentació del llibre de les XII Jornades de la SAC: *El futur del comerç d'Andorra, cap a on va?* (SAC)

Cicle d'orgue de tardor, dies 6 i 27 a l'església parroquial de la Massana, a les 21.30 h (Faova)
Cineclub, els dimecres (CCVA)

Novembre

4es Trobades Culturals Pirinenques a Pont de Suert: *La creació cultural al Pirineu* (SAC)
Presentació del número 8 de la revista d'Àgora Cultural (Àgora Cultural)
XXX Nit Literària andorrana, dijous 15 (CALL)
XIII Jornades de la SAC, dissabte 17: *L'empresa andorrana, quin camí?* (SAC)
Premi internacional Carles Sabater (CCC)
Dia de la cultura i lliurament dels premis Àgora Cultural 2007, dia 27 (Àgora Cultural)
Cicle d'orgue de tardor, dia 10 a l'església parroquial de la Massana, a les 21.30 h (Faova)
Cineclub, els dimecres (CCVA)

Desembre

Concurs popular de pessebres (CCC)
Presentació del llibre de les 3es Trobades Culturals Pirinenques: *Models de Pirineu, es pot viure a muntanya al segle XXI?* (SAC)
Presentació del llibre de la 20a Diada Andorrana: *Andorra i el seu capital social* (SAC)
Cicle d'orgue de tardor, dia 8 a l'església parroquial de la Massana, a les 21.30 h (Faova)
Cineclub, els dimecres (CCVA)
Missa i concert de Sant Esteve a l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella, dimecres 26 (Faova)

Gener 2008

Inici del Cicle de conferències de divulgació científica 2008, mensual (SAC)
Cineclub, els dimecres (CCVA)
Presentació del número 9 de la revista d'Àgora Cultural (Àgora Cultural)

Febrer

Lliurament dels premis del concurs popular de pessebres (CCC)
Lliurament del premi Carles Sabater de música jove (CCC)
Cineclub, els dimecres (CCVA)
Presentació del número 10 de la revista d'Àgora Cultural (Àgora Cultural)

Març

Cineclub, els dimecres (CCVA)

Abril

Presentació del llibre *Escriptors d'avui, escriptors d'aquí* (CCC)
Celebració de la diada de Sant Jordi (Àgora Cultural)
Exposició i taula rodona a La Massana Còmic, 12a edició (SAC)
Cineclub, els dimecres (CCVA)

Maig

Cineclub, els dimecres (CCVA)
XII Mostra de cinema català (CCC)
Presentació dels *Papers de Recerca Històrica*, volum 5 (SAC)
Presentació del llibre *Recull del Cicle de conferències i Debats de recerca 2007* (SAC)

Juny

Cineclub, els dimecres (CCVA)
Diada nacional de la dansa (PD)
3s Debats de recerca (SAC)
XXXIX Jocs florals juvenils i XXXII Jocs florals infantils (CALL)
Presentació del premi Carles Sabater 2008 (CCC)
Flama del Canigó i falles de Sant Joan (CCC)

Agost

IX Cicle internacional d'orgue del Principat d'Andorra (Faova)
21a Diada andorrana a l'UCE de Prada de Conflent (SAC)
XXV Universitat d'estiu (Govern)

Centre Cultural La Llacuna
C/ Mossèn Cinto Verdaguer 4
AD500 ANDORRA LA VELLA
cineclubdelesvalls@andorra.ad

10 anys de Cineclub!

A les 22h
al Teatre Comunal
d'Andorra la Vella

PROGRAMA

Setembre – Desembre 2007

Projeccions en V.O. subt.

			
12 de setembre <i>Beyond the sea</i> Kevin Spacey EUA, 2005	19 de setembre <i>Borat</i> Larry Charles EUA, 2006	3 d'octubre <i>Tristram Shandy</i> Michael Winterbottom Regne Unit, 2005	10 d'octubre <i>Eling</i> Petter Næss Noruega, 2001
			
17 d'octubre <i>La science des rêves</i> Michel Gondry França-Itàlia, 2006	24 d'octubre <i>Thank you for smoking</i> Jason Reitman EUA, 2006	7 de novembre <i>Paris je t'aime</i> Varis França, Suïssa,..., 2006	14 de novembre <i>Brick</i> Rian Johnson EUA, 2004
			
21 de novembre <i>Grizzly man</i> Werner Herzog EUA, 2006	5 de desembre <i>De Profundis</i> Miguelanxo Prado Espanya, 2006	12 de desembre <i>Peindre ou faire l'amour</i> Arnaud Larrieu França, 2005	

Amb el suport de:

Comú d'Andorra la Vella

Govern d'Andorra
Ministeri del Portaveu, Cultura i Ensenyament Superior

À G U L T U R A L
À G U L T U R A L
À G U L T U R A L

ÀGORA
CULTURAL

Manuel Mas i Ribó

